

manjka. Mirnega, zložnega in prijetnega življenja naj nihče ne išče v Ameriki. Prave gospôde tukaj ni, marveč vsi so jednaki, kmet kakor meščan, uradnik kakor služabnik. Človek veljá sploh le toliko, kolikor plača.

Ne svetujem sim hoditi tedaj drugim, kakor takim, ki imajo tù znane ljudi, ki bi zanje skrbeli tako dolgo, da si kaj opomorejo in takim, ki se ne bojé nobene nevarnosti in težave, zraven pa, da so popolnem trdni in zdravi, in da so prav delavni in várični. Slovencem in sploh Slovanom ne svetujem v Ameriko. Mnogo jih je tù, ki bi radi šli nazaj v Evropo, pa ne morejo."

Ne ugasujte gorečih petrolejevih lamp s tem, da pihate vanje!

Petrolej (kamenno olje), o katerem vam je „Vrtec“ že nekoliko povedal, daje prav lepo luč, ali sila nevarna je ta luč, ako jo kdo ugasne s tem, da v lampo pihne. Strašna nesreča se je pri tem nedavno zgodila na Dunaji. Neka gospodinja je ukazala svojej dekli, naj ugasne lampo, v katerej je gorel petrolej. Dekla gre, vzame lampo z zida, kjer je visela, in, namesto da bi bila sténj (taht) nazaj zasukala, ter tako lampo ugasnila, pihne vanjo. Pri tej priči pa se, kakor da bi s topcem ustrelil, razpoči lampo, petrolej se razlije dekli po obleki, in hipoma je reva gorela na več krajih. Na vpitje ožgane dekle prileté domači ljudje, ali že je bila po životu tako osmojena, da je čez malo dni potem umrla v bólnici, kamor so jo bili odnesli.

Ako vprašate: zakaj je s petrolejem napolnjeno lampo upihniti tako nevarno, povemo vam, da petrolej (kamenno olje) ni tako nedolžno olje kakor kako drugo olje, ampak petrolej ima to lastnost, da se hipoma vname in posodo, naj si je še tako močna, kakor smodnik raznese, kamor pa goreče olje pade, vse brž zažgè. Zatorej je velika nevarnost v petrolejevih lampah in treba je, da te vrstice doma na glas preberete, da bodo slišali vsi, ki z vami stanujejo, kako nevarno je petrolejeve lampe ugaševati s tem, da se pihne vanje.

(„Novice.“)

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Blisk in grom.

Nezapopadljiva so dela božje modrosti, in nepopisljive so brezštevne dobrote, katere nam delí mogočna stvarnikova roka. V božjem varstvu ni pozabljen noben kraj in nobena stvarca; najmanj pa človek, kateri nosi podobost tistega, ki je vse tako modro urédil, da vsako živoče bitje lahko opazuje in občuduje neskončne dobrote nebeškega Očeta. Kamor se ozreš, povsod se razliva milost božja, ki nam jasno kaže, da je vse zaradi človeka ustvarjeno, a to zato, da bi človek v stvarjenih rečeh spoznaval ljubezen božjo, ter bi ne žalil svojega stvarnika, ki nam toliko dobrot izkazuje. Srce se človeku topi od veselja, kadar o vročem poletnem času zlato solnce s svojimi žarki ogreva vso zemljo, a obupno vzdihujemo zopet takrat, kadar iz črnih oblakov šviga strašen ogenj, ki nam večkrat uniči imetje in življenje. Kadar burja razsaja, grom buči in strela šviga, takrat se radi spominjamo mogočnega stvarnika ter ga v smrtnem strahu prosimo, da bi se nas usmilil.

Kaj pa je blisk in grom?

Še le 1752. leta je to uganjko razložil nek mož, katerega ime je v zgodovini zapisano z zlatimi pismeni. Ta mož je: Benjamin Franklin. A predno vam razložim njegovo delovanje v tem obziru, seznaniti vas moram z neko močjo, ki se elektrika imenuje. Učeni pravijo, da je 600 let pred Kristom nek Grk, Thales po imenu, zasledil to posebno prikazen: ako namreč kosček jantara drgnemo ob sukno ali kako drugo volnato blago, dobi jantar to posebno lastnost, da lahke stvarce, recimo: kosce papirja, lasé i. t. d. k sebi vleče in zopet odganja. A ne samo jantar, tudi druge stvari so še, v katerih se z drgnjenjem izbudi enaka moč, n. pr. pečatni vosek, smola, steklo i. t. d. Ako take reči v temi drgnemo, zapazimo na njih neko svetlobo, nek fosforu podoben dušilen duh in švigajoče iskrice, katere v prst, ako ga blizu držiš, prehajajo. Taka trupla, katera se elektrike navzamejo, električna so in to svojo moč tudi drugim truplom lahko oddajajo. Ker pa vse reči ne sprejemajo in ne odpošiljajo elektrike jednako naglo, imamo tedaj dobre in slabe električne prevodnike. Dobri prevodniki so: rudnine, voda, moker zrak, človeško truplo, živali in rastline; a slabi prevodniki so: steklo, svila, smola, suh zrak, suh les in zidovje. To, kar so omenjene električne iskrice, to in nič drugega je tudi blisk, se ve da v večji meri in moči. Vsi koničasti (špičasti) prevodniki vlečejo iz primerne daljave elektriko na-se; ravno tako švigne tudi blisk najrajše v visoke stvari, kakor v drevesa, stolpe in skalnate višine. Blisk in elektrika si iščeta na svojem potu v zemljo le dobrih prevodnikov ter užigata v svojem teku vse gorljive reči. Močne električne iskre ubijejo manjše živali, večkrat tudi človeka.

Na podlagi teh resnic je Benjamin Franklin s pomočjo električnega zmaja iskal v črnih oblakih elektriko. Iz svile si je bil napravil letečega zmaja (lintverna) ter mu na vrh privezal špičast kosček jekla, a spodaj je obesil na navadno nitko jeklen ključ. Vse te reči so splavale visoko v zrak, katere je Franklin na dolgej svilnatej niti vodil, kakor vi papirnatega zmaja, kadar ga spuščate v zrak.

A kmalu je v svoje veliko veselje zapazil, da se je nit, na katerej je bil ključ privezan, začela kodrati. Ko potegne zmaja k sebi, švignila je nagloma iskrica iz ključa v njegov prst s precej glasnim pokom, a za njo hitro druga i. t. d. A te električne iskre so bile tako močne, da so celó vinski cvet užigale. Ta poskus se je vršil na necem travniku blizu severo-amerikanskega mesta Filadelfije 1752. leta. Tudi petrogradski učenjak Richmann je 1753. leta poskusil iz oblakov elektriko privabiti s pomočjo jekla, ki je bilo z neke strehe napeljano kito v zvezi. Ko se je Richmann necega viharnega dne v spremstvu slikarja Sokolowa preveč jeklu približal, šinila je v njega belomodra ognjena krogla — strela — ter ga v tistem trenotku ubila. Iz tega je razvidno, da blisk ni nič drugega, nego silna električna moč, ki nam ob času nevihte pogubno preti in smrten strah nareja. Za bliskom sledi hipoma udarec — strela — kakor jo Slovenci imenujemo, ali se pa še le čez dolgo sliši gromovito bučanje. Grom nastane vsled gibanja zraka, katerega je blisk siloma prodril, ter se pripisuje deloma jeku ali odmevu, ki ga oblaki, gore in gozdi povzročujejo, deloma tudi temu, ker se zvok mnogo počasneje razširja nego svetloba; zato je iz daljave pozneje, nego iz bližine

slišimo. — Da-si blisk in grom skupaj nastaneta, vendar takrat, kadar je hudo vreme še daleč od nas, mnogo poprej vidimo blisk nego slišimo grom; a kadar se električne moči v oblakih nad nami razprše, takrat tudi hitro za bliskom trešči — in je velika nevarnost blizu. Kamor strela udari, ondu navadno vse raztrga, in kar je gorljivega se uname. Zaradi tega se moramo ob času nevihte paziti, da ne hodimo pod posamezno stoječa drevesa, da ne stojimo blizu ognja in dimnikov ter odpravimo z našega obližja vse, kar je železnega in jeklenega. Ako smo na potu, ne smemo prehitro hoditi in sploh se moramo mirno obnašati. Ob času hudega vremena ne bodimo malosrčni in obupni, ker vemo, da se nam v varstvu božjem nič hudega ne more zgoditi. Da-si huda ura ljudem strah in trepet napravlja, vendar je včasih tudi potrebna, ker dela zemljo rodovitnejšo ter zrak čisti kužnih in nezdravih snovi. Po nevihti se razlije po vsej zemlji zopet novo življenje; kajti dobri Bog deli ljudem dobrodojeen mir in blagoslov tudi po blisku in gromu.

Ognjeslav Ciselj.

Jazbec v jazbini.

Jazbec ima stanovanje v hosti med obrasenim skalovjem. Ondu si izkoplje jamo pod zemljo, ki se jazbina imenuje. V jazbino si nastelje mehko postelj od suhega listja, mahú in trave, na katero položi svoj tolsti trebuh in spi po ves dan. Po zimi spi celó po več tednov.

Jazbec je samotarec, ne mara za družbo; najljubše mu je, da nima z nikomur nič opraviti, še celó za svoje rojake se ne zmeni. Predno gre iz jazbine, pomolí najpred nos iz luknje, vohljá in krči rilčast gobček, ter se skrbno ozira na vse strani, je-li mu pretí kaka nevarnost. Ako čuti človeka ali psa, takój se zopet nazaj zarije, ter ostane po dva do tri dni v jazbini, predno si zopet upa iz dóma. Ako je pa v gozdu vse varno in tiho, potlej se počasi izkobačá iz luknje, zvrne se po tleh pred jazbino ter zadovoljno obrne kožuh proti solneu. Užé pozno po noči gre do potoka, kjer se vode napije. Po gozdu brska in si išče brezovih korenin v hrano. Pobira tudi gobe, lesnike, želod in različno korenje. Lovi miši, slepce in kače ter še celó strupene gade požira, neboječ se njihovega strupa. Jazbec je v tem oziru koristna žival. Pod ovočnim (sadnim) drevjem pobira po tleh ležeča jabolka in hruške, a po vinogradih zrelo grozdje. Če zapazi človeka, hitro pobere kopita ter se skrije v jazbino. Ako mu je pes jazbečar za petami, potlej se še globokeje zarije pod zemljo. Jazbec nij tako spretnih in hitrih nog kakor lisica, zatorej mu je jedino zavetje njegova jazbina.

Jeseni se jazbec pri obilnej hrani jako odebelí. Njegovo meso ima nek zoperen duh po zemlji, katerega pa izgubi, ako se meso zakoplje 24 ur v zemljo ter se potlej še položi v tekočo vodo. Tako meso, pravijo, da je do-brega okusa, ter ga po nekaterih krajih tudi radi jedó. A največ vredna je jazbečeva mast, ki se po lekarnah drago prodaje.

Za jazbeca je dobro, da si izkoplje globoko luknjo ter se vanjo skriva, a otroci ga ne smete posnemati v tem, da bi se skrivali pred ljudmi, nego morate z drugimi za druge živeti in delati, kakor vam to ljubi Bog zapoveduje.

H. V.